

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเรื่อง
การประเมินคุณธรรมจริยธรรมตามหลักทศ 6 โดยกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชน
ของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินคุณธรรมจริยธรรมตามหลักทศ 6 โดยกระบวนการส่งธรรมะสู่ชุมชนของวัดทองนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
 2. การตอบแบบสอบถามในแต่ละตอนให้ใส่เครื่องหมาย ลงใน และเติมข้อมูลให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงของผู้ตอบมากที่สุด
- ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

นายวัชรพงษ์ นาคะสิทธิ์
 นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา
 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

คำชี้แจง ข้อคำถามต่อไปนี้จะถามถึงประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งของท่านที่ผ่านมาให้ท่านสำรวจตัวท่านเองและประเมินเหตุการณ์หรือความรู้สึกของท่าน แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบที่เหมาะสมพร้อม เขียนอธิบาย วิธีการแสดงออกของท่านในเรื่องนั้นที่เป็นจริงกับตัวท่านมากที่สุด โดยคำตอบ มี 5 ตัวเลือก คือ

- 5 หมายถึง มีการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวมาก
- 3 หมายถึง มีการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวปานกลาง
- 2 หมายถึง มีการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวน้อย
- 1 หมายถึง มีการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวน้อยที่สุด

ประเด็น	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
ทิศที่ 1 ปุริตถิมทิศ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา					
มารดาบิดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดา					
1. ห้ามปรามจากความชั่ว					
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี					
3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา					
4. หาคู่ครองที่สมควรให้					
5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร					
บุตรธิดาพึงปฏิบัติต่อมารดาบิดา					
1. ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ					
2. ช่วยทำกิจของท่าน					
3. ดำรงวงศ์สกุล					
4. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท					
5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน					
ทิศที่ 2 ทักษิณทิศทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์					
ครูอาจารย์พึงปฏิบัติต่อศิษย์					
1. ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี					
2. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง					
3. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง					
4. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อน					
5. สอนให้ศิษย์ปฏิบัติได้จริง นำวิชาไปเลี้ยงชีพ					
ศิษย์พึงปฏิบัติต่อครูอาจารย์					
1. ลูกต้อนรับแสดงความเคารพ					
2. เข้าไปหา					

ประเด็น	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
3. ใฝ่ใจเรียน					
4. ปรนนิบัติ					
5. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ					
ทิศที่ 3 ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามิภรรยา					
สามิภิงปฏิบัติต่อภรรยา					
1. ยกย่องสมฐานะภรรยา					
2. ไม่ดูหมิ่น					
3. ไม่นอกใจ					
4. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้					
5. หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญ ตามโอกาส					
ภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามี					
ภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามี					
1. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย					
2. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี					
3. ไม่นอกใจ					
4. รักษาสมบัติที่หามาได้					
5. ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง					
ทิศที่ 4 อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย					
พึงปฏิบัติต่อมิตรสหาย					
1. เผื่อแผ่แบ่งปัน					
2. พุดจามีน้ำใจ					
3. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน					
4. มีตนเสมอร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย					
5. ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน					
มิตรพึงปฏิบัติต่อบ					
มิตรพึงปฏิบัติต่อบ					
1. เมื่อเพื่อนประมาทช่วยรักษาป้องกัน					
2. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน					
3. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้					
4. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก					
5. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร					
ทิศที่ 5 อุปริมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์					
คฤหัสถ์พึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์					
1. จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา					
2. จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา					

ประเด็น	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
3. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา					
4. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ					
5. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4					
พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อคฤหัสถ์					
1. ห้ามปรามจากความชั่ว					
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี					
3. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี					
4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง					
5. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง					
6. สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ					
ทิศที่ 6 เภฏฐิมทิศ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้าง					
นายจ้างพึงปฏิบัติต่อลูกจ้าง					
1. จัดการงานให้ทำตามกำลังความสามารถ					
2. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและ ความเป็นอยู่					
3. จัดสวัสดิการที่มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้					
4. ได้ของแปลกๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้					
5. ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร					
ลูกจ้างพึงปฏิบัติต่อนายจ้าง					
1. เริ่มทำงานก่อน					
2. เลิกงานทีหลัง					
3. เอาแต่ของที่นายให้					
4. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น					
5. นำความดีของนายไปเผยแพร่					

แบบทดสอบความรู้เรื่องหลักธรรมทศ 6

คำชี้แจง : เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว แล้วทำเครื่องหมาย X ลงในกระดาษคำตอบ

1. ข้อใดเป็นทิศเบื้องหน้า เพราะอุปการะมาก่อน

ก. บิดารมารดา	ข. ครูอาจารย์
ค. ภรรยาหรือสามี	ง. มิตรหรือผู้ร่วมงาน

2. ข้อใดเป็นทิศเบื้องล่าง เพราะช่วยทำงานในกิจการทั้งปวง

ก. ครูอาจารย์	ข. ภรรยาหรือสามี
ค. มิตรหรือผู้ร่วมงาน	ง. ลูกน้องหรือบริวาร

3. ข้อใดไม่ใช่ หน้าที่ของหัวหน้าต่อลูกน้อง

ก. ให้อาหารและรางวัล	ข. ดูแลรักษายามเจ็บป่วย
ค. แจกของแปลก ๆ พิเศษให้กิน	ง. ให้หยุดตามโอกาส ตามที่ลูกน้องต้องการ

4. ข้อใดเป็นทิศเบื้องขวา เพราะควรค่าแก่การบูชา

ก. ครูอาจารย์	ข. ภรรยาหรือสามี
ค. มิตรหรือผู้ร่วมงาน	ง. ลูกน้องหรือบริวาร

5. ข้อใดเป็นทิศเบื้องหลัง เพราะสามารถติดตามอย่างใกล้ชิด

ก. ครูอาจารย์	ข. ภรรยาหรือสามี
ค. มิตรหรือผู้ร่วมงาน	ง. ลูกน้องหรือบริวาร

6. ข้อใดเป็นทิศเบื้องบน เพราะชี้นำให้ตั้งอยู่ในของสูงคือศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม

ก. ครูอาจารย์	ข. ภรรยาหรือสามี
ค. สมณพราหมณ์นักบวช	ง. ลูกน้องหรือบริวาร

7. ข้อใดไม่ใช่ หน้าที่ของพระสงฆ์ต่อคฤหัสถ์

ก. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว	ข. ให้ตั้งอยู่ในความดี
ค. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจงามเมตตา	ง. ให้ได้ฟังธรรมสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

8. ข้อใดเป็นทิศเบื้องซ้ายเพราะช่วยให้ข้ามพ้นภัยได้

ก. ครูอาจารย์	ข. ภรรยาหรือสามี
ค. มิตรหรือผู้ร่วมงาน	ง. ลูกน้องหรือบริวาร

9. ข้อใดไม่ใช่หน้าที่ของมิตรต่อเรา
- ก. ป้องกันมิให้ผู้ประมาทแล้ว
 - ข. เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงนั้กได้
 - ค. ไม่ละทิ้งในยามอันตราย นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร
 - ง. เป็นหน้าที่ถูกข้อ
10. ข้อใดไม่ใช่หน้าที่ของบุตรต่อบิดามารดา
- ก. ท่านเลี้ยงเรามาเราจัดเลี้ยงท่านตอบ
 - ค. ดำรงวงศ์ตระกูล
 - ข. ประพฤติตนให้มรดกของท่านงอกเงยมากขึ้น
 - ง. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน
11. ข้อใดไม่ใช่หน้าที่ของคฤหัสถ์ต่อพระสงฆ์
- ก. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 5
 - ค. จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา
 - ข. จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา
 - ง. จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา
12. ข้อใดไม่ใช่หน้าที่ของลูกน้องต่อหัวหน้า
- ก. เริ่มทำงานก่อนหัวหน้า
 - ค. ถือเอาแต่ของที่หัวหน้าให้
 - ข. ทำงานให้ดีขึ้น พัฒนางานโดยใช้คอมพิวเตอร์
 - ง. นำเกียรติคุณของหัวหน้าไปสรรเสริญ
13. ข้อใดไม่ใช่หน้าที่ของเราต่อมิตร
- ก. การแบ่งปันสิ่งของให้
 - ค. วางตนสม่าเสมอ ไม่พูดจาหลอกลวงกัน
 - ข. ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์
 - ง. ไม่มีข้อผิด
14. ข้อใดไม่ใช่หน้าที่ของมารดาบิดาต่อบุตร
- ก. ให้ศึกษาวิชาศิลปะวิทยาศาสตร์
 - ค. หากภรรยาหรือสามีที่สมควรให้
 - ข. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
 - ง. มอบทรัพย์สินสมบัติให้ในเวลาอันสมควร
15. ข้อใดคือหน้าที่ของศิษย์ต่อครูอาจารย์
- ก. ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
 - ค. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
 - ข. ลูกต้อนรับแสดงความเคารพ
 - ง. วางตนสม่าเสมอ ไม่พูดจาหลอกลวงกัน
16. ข้อใดไม่ใช่หน้าที่ของสามีต่อภรรยา
- ก. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้
 - ค. ยกย่องสมฐานะภรรยา
 - ข. มีภรรยาเพิ่ม เพื่อมาช่วยดูแลงานบ้าน
 - ง. ไม่ดูหมิ่น

17. ข้อใดคือหน้าที่ของครูอาจารย์ต่อศิษย์

- ก. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
- ค. ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี

- ข. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อน
- ง. ถูกทุกข้อ

18. ข้อใดไม่ใช่หน้าที่ของภรรยาต่อสามี

- ก. ไม่นอกใจ
- ค. นำสมบัติที่สามีหามาได้ไปขาย

- ข. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย
- ง. ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

เฉลยแบบทดสอบความรู้เรื่องหลักกรรมทศ 6

1. ก.	10. ข.
2. ง.	11. ก.
3. ง.	12. ข.
4. ก.	13. ง.
5. ข.	14. ก.
6. ค.	15. ข.
7. ค.	16. ข.
8. ค.	17. ง.
9. ง.	18. ค.

ภาคผนวก ข

โครงการส่งเสริมชุมชนของ “คณะสงฆ์วัดทองนพคุณ”

โครงการส่งเสริมชุมชนของ “คณะสงฆ์วัดทองนพคุณ”

วัน/เดือน/ปี	สถานที่	เวลา
วันอาทิตย์ 3 ธันวาคม 2560	ศาลาสามเรือนนอก ม.4	18.00 น.
วันอาทิตย์ 17 ธันวาคม 2560	ศาลาสามเรือนใน ม.4	18.00 น.
วันอาทิตย์ 7 มกราคม 2561	ศาลาบางจาก ม.1	18.00 น.
วันอาทิตย์ 21 มกราคม 2561	ศาลาบางจาก ม.2	18.00 น.
วันอาทิตย์ 4 กุมภาพันธ์ 2561	ศาลาบางจาก ม.3	18.00 น.
วันอาทิตย์ 11 กุมภาพันธ์ 2561	ศาลาบางจาก ม.5	18.00 น.
วันอาทิตย์ 4 มีนาคม 2561	ศาลาบางจาก ม.6	18.00 น.
วันอาทิตย์ 18 มีนาคม 2561	ศาลาบางจาก ม.7	18.00 น.
วันอาทิตย์ 25 มีนาคม 2561	ศาลาบางจาก ม.8	18.00 น.

เทศน์ตามหลักธรรมทศ 6 เรื่อง การดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐาน

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงพระธรรมเทศนาแก่ สังคาลมาณพ ถึงการปฏิบัติต่อ ทิศทั้งหกที่สมมติให้แทนบุคคลทั้งหกกลุ่มที่อยู่รอบๆ ตัวเราเอง ซึ่งหากปฏิบัติได้แล้ว ย่อมสามารถ สกัดกั้นภัยอันตรายอันจะมีมาตามแต่ทิศนั้น ๆ ได้

สำหรับทิศต่าง ๆ ทั้งหกทิศในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงนับ ทิศบูรพา หรือ ทิศตะวันออก ก่อนเป็นทิศเริ่มต้น เพราะถือว่าเป็นทิศที่อยู่เบื้องหน้าของตัวเราเอง มีความหมายว่า เป็นทิศแห่งบิฑามารดา การปฏิบัติต่อทิศนี้ คือ ผู้ที่เป็นบุตรธิดามีหน้าที่ (1) เลี้ยงท่าน คือ ประนินบัติ ดูแลรับใช้ช่วยเหลือท่าน ไม่ใช่ให้ท่านมาคอยเฝ้าดูแลรับใช้เรา (2) ทำกิจของท่าน คือ ช่วยเหลือแบ่งเบา ภาระการงานของท่าน สิ่งใดที่เราสามารถทำเอง แทนท่านได้ ก็รับมาทำด้วยตัวเราเอง (3) ดำรงสกุล คือ รักษาเกียรติยศชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์ตระกูล พึงรำลึกเสมอว่า วงศ์ตระกูลนั้นเป็นสิ่งที่จะสืบทอด สืบต่อไปอีกยาวนาน ตัวเราเองถือว่าเป็นผู้ผ่านมาใช้สกุลวงศ์นั้นเพียงชั่วระยะเวลาสั้นๆ แม้ตัวจะตายไปแล้ว แต่วงศ์ตระกูลยังคงอยู่ ดังนั้นจึงไม่ควรกระทำการที่จะทำให้สกุลวงศ์เสื่อมเสีย และควรมีทายาทสืบสกุล (4) ประพฤติให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก คือการทำตัวให้เหมาะสม วางตัวดีมีความประพฤติที่ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม เพื่อสามารถดูแลรักษาทรัพย์สินที่รับมรดกได้ และ (5) บริจาคทานอุทิศถึง เมื่อท่านละโลกแล้ว คือเน้นความกตัญญูระลึกถึงพระคุณของท่าน แม้ท่านจะจากเราไปแล้วนานแค่ไหน ก็ทำตาม

ส่วนผู้ที่เป็นบิฑามารดา ซึ่งถูกเปรียบกับทิศตะวันออกนี้เอง ก็มีหน้าที่ปฏิบัติต่อบุตรธิดา คือ (1) คอยห้ามจากการเสีย คือ คอยสั่งสอนตักเตือนให้ประพฤติดี ทำดี ในทางที่ถูกที่ควรห้ามปราม เมื่อเห็นว่าลูกจะประพฤติผิดนอกกรอบ (2) นำในความงามความดี คือเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกๆ ใน ทุก ๆ เรื่อง (3) ขวนขวายให้ได้รับการศึกษา เพราะการศึกษาสมัยก่อนไม่มีโรงเรียน ผู้ที่เป็นพ่อแม่ ต้องสืบเสาะแสวงหาครูบาอาจารย์เอาเอง เนื่องจากไม่มีการโฆษณาสถานศึกษา ต้องอาศัยการสืบเสาะ ไล่ถามตามหา และยังคงต้องเจรจาให้รับลูกของตนเป็นศิษย์ด้วย (4) ปลูกฝังด้วยภรรยาอันสมควร คือหา สตรีที่เหมาะสมให้มาเป็นภรรยา หรือสามี และ (5) มอบทรัพย์ให้ตามควร คือแบ่งทรัพย์เงินทอง ให้ในโอกาสต่างๆ อย่างมีเหตุมีผล ตามวาระที่สมควรเพื่อให้ไปลงทุนค้าขาย เพื่อขยายกิจการ เพื่อการสร้างครอบครัว เป็นต้น

ทิศที่สองต่อมา พระพุทธองค์ทรงนับ ทิศทักษิณ หรือทิศใต้ อันเป็นทิศที่อยู่เบื้องขวาของ ตัวเราเอง มีความหมายว่าเป็น ทิศแห่งครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณยิ่งของเรา ดังนั้น จึงควรปฏิบัติต่อ ท่านคือ (1) ด้วยอ่อนน้อมมีลูกรับเป็นต้น หมายความว่า ให้รู้จักที่ต่ำที่สูง รู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ รู้จักอาวุโส มีกิริยามารยาทที่สุภาพเรียบร้อย (2) ด้วยรับใช้ คือระบบการศึกษาเล่าเรียนในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นระบบแบบโรงเรียนประจำ ที่ศิษย์จะต้องไปอยู่บ้านครู ต้องรับใช้และช่วย ทำงานบ้านทุกสิ่งอย่าง และครูจะค่อย ๆ สอนวิชาให้เป็นการแลกเปลี่ยน (3) ด้วยเชื่อฟัง เพราะครูคือผู้มีประสบการณ์และเป็นแม่แบบที่ดี สิ่งที่ครูอบรมสั่งสอนเรานั้นจึงเป็นสิ่งดี การเชื่อฟังผู้ใหญ่ช่วยให้เราลดโอกาสผิดพลาด ในชีวิตลงไปได้มาก (4) ด้วยบำรุงบำเรอ คือการปฏิบัติบูชา การดูแลใกล้ชิดเอาอกเอาใจท่าน ทำให้ ท่านเมตตาและมอบวิชาให้กับเรามากขึ้นด้วยความเอ็นดู และ (5) ด้วยเรียนศิลปะโดยเคารพ คือ

ต้องมีความภาคภูมิใจ รวมทั้งให้ความสำคัญกับสิ่ง หรือวิชาที่ตนกำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ ด้วยจิตใจที่มีความเคารพเลื่อมใสมั่นคง ไม่รู้สึกถูกเหยียดหยามในวิชาที่ตนศึกษาอยู่

ส่วนผู้ที่อยู่ในฐานะครูบาอาจารย์ ก็ต้องปฏิบัติห้าประการตอบแทน เรียกว่าอนุเคราะห์ต่อศิษย์ คือ (1) แนะนำชี้ทางที่ถูกที่ควรและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ (2) ให้เรียนดี คือ ให้วิชาความรู้ที่ดีที่งาม ที่เหมาะที่สมแก่ศิษย์ (3) บอกศิลปะให้สิ้นเชิงไม่อำพราง อันนี้เป็นคุณธรรมอันสำคัญของครูครูที่ดีย่อมต้องส่งเสริมให้ศิษย์เก่งกว่าและเจริญกว่าตน อย่าลืมนึกว่าประเทศชาติ จะต้องอาศัยประชากรที่ฉลาดยิ่งขึ้นไป ประเทศจึงจะเจริญได้ (4) ยกย่องในมิตรสหาย ตรงกับภาษิตฝรั่งที่ว่า “love me love my dog” หรือแปลเอาเรื่องราวของเราเลยว่า “ให้เกียรติฉันก็ต้องให้เกียรติเพื่อนฉันด้วย” ต้องมั่นใจในตัวศิษย์ที่สอนมาเองกับมือว่าจะเลือกคบคนที่ดีเช่นเดียวกับตัวศิษย์ และ (5) ทำที่พึงในทิศเป็นที่พึงและเป็นหลักให้กับบุคคลในทุกทิศที่กล่าวถึงมาแล้วและกำลังจะกล่าวถึงต่อไป เพราะคนทุกคนต้องมีครู

ทิศที่สามคือ ทิศปัจฉิม หรือทิศตะวันตก พระพุทธเจ้าท่านทรงนับให้เป็นทิศเบื้องหลัง และให้หมายถึง ทิศแห่งบุตรภรรยา แต่โดยที่เรื่องของบุตรธิดาได้ทรงอธิบายไว้ในทิศตะวันออกแล้ว ในทิศนี้จึงทรงบรรยายถึงเรื่องราวหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับภรรยาแต่เพียงผู้เดียว โดยผู้เป็นสามีจะต้อง (1) ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา ซ่อนนี้มั่นใจได้ว่าผู้ที่อยู่ในฐานะภรรยาทุกคนไม่ว่าหลวง หรือน้อยก็ตาม ย่อมต้องประสงค์ที่จะให้สามีของตนให้เกียรติยกย่อง เปิดเผยตัวทั้งต่อหน้าและลับหลัง (2) ไม่ดูหมิ่น ซ่อนนี้ต่อเนื่องจากข้อแรกคือ ไม่ดูถูกเหยียดหยามภรรยา ไม่ฉีกหน้า ไม่พูดจา หรือแสดงกิริยาข่มขู่แคลง หรือแสดงอำนาจบาตรใหญ่ทำนองยกตนข่มท่าน หรือทำให้ภรรยาได้รับความอับอายขายหน้า อภัยศอดสูใดใดทั้งปวง (3) ไม่ประพฤตินอกใจ ซ่อนนี้อยู่ในศีล 5 แล้วด้วยซ้ำว่า เป็นสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควร มนุษย์เราเมื่อตกลงปลงใจจับคู่กันแล้ว ก็ควรหยุดอยู่กับคู่ของตนเท่านั้น การไปลี้ลมลองของใหม่นั้น ทำให้เกิดการเปรียบเทียบ และติดอกติดใจในรสชาติของใหม่ที่ตนได้ลี้ลมลอง ทำให้เกิดความอยากที่จะได้ทดลองของใหม่ไปเรื่อย ๆ ไม่สิ้นสุด และนำพามาซึ่งความเดือดร้อนวุ่นวายในทุกเรื่อง (4) มอบความเป็นใหญ่ในเหย้าเรือน ให้ซ่อนนี้ถือเป็นผู้ปกครองฝ่ายชาย ที่จะแบ่งเบาภาระของตนเองออกไปเลยที่เดียว การมอบหมายภาระหน้าที่ให้ซ่อนนี้ เท่ากับเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับฝ่ายหญิง ที่ในสมัยก่อนจะเป็นแต่ผู้ตามมากกว่าจะเป็นผู้ตัดสินใจ หรือผู้นำการมีสิทธิ ในการออกเสียงในครอบครัว ถือว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญของฝ่ายพุทธศาสนาที่จะดึงดูดชาวฮินดูให้เข้ามายอมรับ นับถือ เพราะดั้งเดิมของชาวฮินดูไม่ได้ยกย่องผู้หญิงแต่อย่างใด และ (5) หาเครื่องประดับให้ เป็นธรรมดาที่สตรีทุกคนต้องรักสวยรักงาม การตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับที่ง่าย ชายจัดหาให้ซ่อนนี้ นอกจากจะเป็นเรื่องของความงามแล้ว ยังเป็นความภูมิใจ และเป็นหน้าเป็นตาของฝ่ายหญิงอีกด้วย อีกทั้งการมอบเครื่องประดับให้ซ่อนนี้ เทียบเท่ากับการยอมรับและยกย่องในตัวภรรยาอีกด้วย

เมื่อฝ่ายภรรยาได้รับการปฏิบัติบำรุงเยี่ยงนี้แล้ว ก็มีหน้าที่ปฏิบัติบำรุงสามีเป็นการตอบแทน คือ (1) จัดการงานดี คือดูแลการบ้านการเรือนที่ตนได้รับผิดชอบให้ครบถ้วน อย่าให้ขาดตกบกพร่อง เมื่อสามีกลับเข้าบ้านก็ให้สบายตาสบายใจ จัดกิจการในบ้านอย่าให้เป็นที่เดือดร้อนของสามีเลย (2) สงเคราะห์บริวารดี คือการดูแลบ่าวไพร่บริวาร ให้ทำงานและอยู่กับเราอย่างมีความสุข ถ้าเค้ามามีความสุข เค้าก็จะพร้อมที่จะตั้งใจทำหน้าที่การทำงานได้อย่างเต็มที่ (3) ไม่ประพฤตินอกใจ ซ่อนนี้เหมือนกันกับที่ได้กล่าวไว้แล้วในส่วนของสามี (4) เก็บทรัพย์ที่สามีหามาได้ ต้องเป็นคนประหยัดอดออม

ไม่สุรุ่ยสุร่าย ไม่เล่นการพนัน รู้จักทำให้ทรัพย์ที่สามีสแสวงหามาได้งอกเงยยิ่งขึ้น และ (5) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง เพราะถ้าภรรยาขี้เกียจแล้ว บ้านทั้งบ้านคงขาดระเบียบ ขาดคนดูแลสั่งการคนรับใช้ บ่าวไพร่บริวาร ทรัพย์สิ้นเงินทองก็จะรั่วไหล การบำรุงสามีและลูก ๆ ก็หย่อนยาน คนทั้งบ้านก็จะไม่มีความสุข มีแต่เสียกับเสีย

ทิศในลำดับต่อไป นับเป็นทิศที่ดี คือ ทิศอุดร หรือทิศเหนือ พระพุทธองค์ทรงนับว่าเป็นทิศที่ตั้งอยู่ทางเบื้องซ้ายของตัวเอง และเทียบได้กับ มิตรหมายทั้งหลายของเรา คือ เพื่อนฝูงและเพื่อนร่วมงาน ข้อควรปฏิบัติของตัวเองต่อมิตรสหายและเพื่อนร่วมงานเหล่านั้นคือ (1) ด้วยการให้การเอื้อเฟื้อแบ่งปันต่อเพื่อนฝูงนั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากในการคบหา สมาคมกัน ดังคำกล่าวฝรั่งที่ว่า “give and take” คือ รู้จักทั้งการ “ให้” และการ “รับ” (2) ด้วยเจรจาเอาใจ พุดง่าย ๆ คือ ต้องมีมธุรสวาจาต่อเพื่อน ต้องพูดจาด้วยคำไพเราะต่อกัน อย่าคิดว่าสนิทสนมกันแล้วอยากพูดจาอย่างไรก็ได้ หรือจะปฏิบัติอย่างไรก็ได้ ความจริงแล้วยิ่งสนิทมากเท่าไรก็ยิ่งต้องมีความเกรงอกเกรงใจกันมากเท่านั้น ต้องเอาใจเพื่อนมาใส่ใจเรา (3) ด้วยช่วยธุระ คนเราเมื่อคบหาสนิทสนมกัน ย่อมจะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พึงพากัน ถ้าเพื่อนมีปัญหาอะไร หากเราช่วยแก้ไขผ่อนปรนได้ ก็ต้องทำเลย พึงระลึกเสมอว่าธุระของเพื่อนก็เหมือนธุระของเรา (4) ด้วยการวางตนเสมอ การที่คนสองคนคบหาเป็นมิตรไมตรีกันนั้น ข้อสำคัญคือการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่ยกตนข่มท่านหรือดูถูกดูหมิ่นเพื่อน ให้ความทัดเทียมและเท่าเทียมกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง และ (5) ด้วยซื่อตรง คือต้องไม่คิดคดทรยศหรือคิดเอาเปรียบเพื่อน คบกันแบบซื่อ ๆ ไม่มีวาระซ่อนเร้น

ส่วนตัวเพื่อนเองเมื่อได้รับการปฏิบัติดีจากเราแล้ว ก็ควรที่จะมีอัธยาศัยตอบแทน กลับคืนมาคือ (1) รักษามิตรผู้เผลอตัว แปลว่าต้องคอยช่วยตักเตือนห้ามปรามไม่ให้เราหรือเพื่อนคิดหรือกระทำความผิดกระทำ ชั่ว หากเกิดพลาดพลั้งไปแล้วก็ต้องหาทางอุทิศเพื่อนออกมาจากความผิดชั่วนั้น (2) รักษาสมบัติของเขาผู้เช่นนั้น ช่วยปกป้องดูแลผลประโยชน์ต่างๆ ของเพื่อน ให้เหมือนกับที่ดูแลของตน อย่าคิดว่าไม่ใช่ทรัพย์สินของตนเองแล้วไม่ต้องสนใจ (3) เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งได้ คือ ต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขไม่ทิ้งกันในยามคับขัน กอบกอบเอื้อหนุนจนเจือกันเสมอไป ต้องเข้มแข็งมั่นคง เพื่อเป็นหลักให้เพื่อนพึ่งพาได้ (4) ไม่ละทิ้งในอันตราย คือเป็นเพื่อนกันตลอดกาลจนชีวิตหาไม่ ไม่ว่าจะเกิดดีร้ายประการใด ก็จะไม่หนีหาย ออกหน้าช่วยเหลือเพื่อนได้ตลอดเวลา และ (5) นับถือตลอดดวงศวันของมิตร เมื่อเพื่อนยกย่องนับถือผู้ใดเราก็ก้มยอมต้องให้เกียรตินับถือด้วยเช่นกัน ให้รำลึกไว้ว่าญาติโยมโหวงศวันว่านเครือญาติพี่น้องของเพื่อนคือของเราเหมือนกัน

ในส่วนทิศที่ห้า นั้น พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้เป็น ทิศเบื้องล่างของเรา ทั้งนี้ไม่ได้มีความหมายในเชิงดูถูกเหยียดหยาม หรือดูหมิ่นดูแคลนแต่อย่างใดเลย หากแต่ทิศเบื้องล่างนั้น ถือเป็นทิศสำคัญที่รองรับเรา หากทิศเบื้องล่างมั่นคงดีแล้ว ตัวเราย่อมยืนหรืออย่างก้าวไปได้อย่างสง่างาม ความหมายเปรียบเทียบของทิศนี้คือ บ่าวและลูกจ้าง ซึ่งผู้ที่คิดทำกิจการงานใหญ่ทั้งปวง ย่อมต้องมีไว้เพื่อใช้สอยพึ่งพา ขาดไม่ได้ พระพุทธองค์กำหนดให้ ผู้เป็นนายสงเคราะห์ต่อบ่าวและลูกจ้างคือ (1) จัดการงานให้ตามสมควรแก่กำลัง ในสมัยพุทธกาลนั้น อาชีพการงานต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้แรงมากกว่างานใช้สมอง นั่งโต๊ะแบบปัจจุบัน การแบ่งแยกแจกจ่ายงานให้บ่าว ไพร่ และลูกจ้าง จึงควรดูกำลังและความสามารถของผู้นั้นด้วย ให้พอเหมาะพอสม ในข้อนี้อาจสอนให้นายจ้างให้เป็นผู้มีความยุติธรรมและมนุษยธรรมอีกโสดหนึ่งด้วย (2) ให้อาหารและค่าจ้าง คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บริวารของเรา

สมัยโบราณบ่าวไพร่ต้องหุงหากินเอาเอง แยกครัวแยกสำรับกับนาย ดังนั้น การให้อาหารจึงเป็นเรื่องของน้ำใจตักน้ำใจถือเป็น “กุศลทาน” ชนิดหนึ่ง มีคำกล่าวเปรียบเทียบกับว่า “วัวเห็นแก่หญ้า ชี้อเห็นแก่กิน” การบำรุงปรนเปรอบบริวารจึงถือเป็นการ “ให้” ที่มีค่ามาก เป็นกุศลแก่ตัวผู้ให้และการให้ค่าจ้างนั้นเป็นเรื่องพิเศษมากในสมัยโบราณ เพราะตามปกติแล้วจะไม่มีนายคนไหนจ่ายค่าจ้าง เนื่องจากถือว่าข้าทาสบริวารบ่าวไพร่นั้น เป็น “ข้า” ติดบ้าน มีที่อยู่ให้มีมูลนาย มีสังกัด ทำให้ ไม่เป็นคนเถื่อนแค่นี้ก็เป็นพระคุณมากแล้ว (3) ให้ได้รับการรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้ มีคำกล่าวของคนโบราณว่า “ยามดีใช้ ยามไข้รักษา” เป็นการแสดงเมตตาธรรมชั้นสูงแก่บ่าวไพร่และลูกจ้าง เปรียบเสมือนการ “ซื้อ” ใจกันเลยทีเดียว (4) แบ่งของมีรสแปลกให้กิน (5) ปล่อยในสมัย

ส่วนลูกจ้างก็ควรปฏิบัติตอบแทน คือ (1) ทำการก่อนกำหนด (2) เลิกต่อที่หลัง (3) ถือเอาแต่ของที่ให้ คือ ไม่ลักขโมย (4) ตั้งใจทำการทำงานดี (5) นำคุณของนายไปสรรเสริญ

ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ เราควรปฏิบัติบูชาดังนี้คือ (1) ด้วยท่า ด้วยพูด ด้วยคิด (2) ประกอบด้วยเมตตา (3) ด้วยไม่ปิดประตู คือห้ามไม่ให้เข้าบ้าน (4) ด้วยปรนเปรอด้วยอำมริส

สมณพราหมณ์อนุเคราะห์แก่เราดังนี้ (1) ห้ามจากบาป (2) ให้ตั้งอยู่ในกุศล (3) อนุเคราะห์ด้วยใจอันงาม (4) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (5) ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่ม (6) บอกทางสวรรค์

การแสดงความรักต่อกันในเทศกาลวาเลนไทน์นั้น เป็นการแสดงออกที่ดี ทำให้มนุษย์รู้จักปันความรักต่อกัน.

เผ่าทอง ทองเจือ ผู้แต่ง

ภาคผนวก ค

ภาพกระบวนการส่งธรรมสู่ชุมชน

การประชุมวางแผนกิจกรรม

กิจกรรมสงกรรมสู่ชุมชน

การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ภาคผนวก ง

ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.974	61

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
t1	245.77	639.633	.438	.974
t2	245.83	642.557	.249	.974
t3	246.03	637.482	.410	.974
t4	246.03	636.861	.435	.974
t5	245.83	639.040	.412	.974
t6	246.30	642.079	.249	.974
t7	246.30	638.424	.405	.974
t8	246.43	639.633	.357	.974
t9	246.43	635.151	.551	.973
t10	246.37	623.482	.715	.973
t11	246.53	631.568	.555	.973
t12	246.63	615.413	.800	.973
t13	246.60	621.490	.706	.973
t14	246.40	620.593	.712	.973
t15	246.33	636.092	.333	.974
t16	246.50	613.914	.845	.973
t17	246.60	617.834	.807	.973
t18	246.57	619.013	.801	.973
t19	246.63	619.482	.738	.973
t20	246.63	617.551	.790	.973
t21	246.63	621.068	.743	.973
t22	246.60	629.697	.481	.974
t23	246.83	630.144	.516	.974
t24	246.70	622.838	.754	.973
t25	246.73	626.823	.666	.973
t26	246.63	618.999	.751	.973
t27	246.77	623.702	.687	.973
t28	246.53	637.016	.284	.974
t29	246.33	628.782	.651	.973

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
t30	246.47	638.878	.415	.974
t31	246.37	632.930	.522	.974
t32	246.47	637.637	.354	.974
t33	246.57	625.357	.581	.973
t34	246.70	624.079	.620	.973
t35	246.60	616.110	.761	.973
t36	246.53	618.395	.747	.973
t37	246.47	633.844	.487	.974
t38	246.33	634.782	.500	.974
t39	246.73	615.651	.784	.973
t40	246.90	618.852	.771	.973
t41	246.87	620.533	.735	.973
t42	246.80	615.959	.838	.973
t43	246.40	639.214	.234	.974
t44	246.87	621.430	.762	.973
t45	246.53	625.637	.638	.973
t46	246.80	619.614	.789	.973
t47	246.67	612.506	.812	.973
t48	246.67	615.402	.781	.973
t49	246.03	637.482	.410	.974
t50	246.50	613.914	.845	.973
t51	246.70	622.838	.754	.973
t52	246.30	642.079	.249	.974
t53	246.30	638.424	.405	.974
t54	246.43	639.633	.357	.974
t55	246.63	619.482	.738	.973
t56	246.37	623.482	.715	.973
t57	246.53	631.568	.555	.973
t58	246.60	629.697	.481	.974
t59	246.60	621.490	.706	.973
t60	246.40	620.593	.712	.973
t61	246.33	636.092	.333	.974

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
250.60	648.179	25.459	61